

| ضرورت بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها و توسعه سرمایه‌گذاری به منظور جبران کاهش نرخ رشد اقتصادی |

- نام پژوهش: ضرورت بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها و توسعه سرمایه‌گذاری به منظور جبران کاهش نرخ رشد اقتصادی |
- کدشناسایی: ۱۱۱۱۱۰۰۰۹۰۱ تهیه شده: واحد پژوهش و بررسی های اقتصادی
- انتشارات: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی اصفهان
- تاریخ انتشار: آذر ماه ۱۴۰۰ صاحب امتیاز: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی اصفهان
- تهیه کننده: سید حسن ملک حسینی
- ناظر علمی: دکتر زهرا زمانی، دکتر مصطفی مبینی دهکردی

بر اساس آمار موجود حدود ۳۰ درصد ماشین‌آلات خطوط تولید واحدهای کوچک و متوسط و حدود ۲۰ درصد ماشین‌آلات خطوط تولید واحدهای صنعتی بزرگ کشور مستهلک و فرسوده شده‌اند.

●● خلاصه مدیریتی

یکی از چالش‌های پیش‌روی بنگاه‌های داخلی به‌منظور تولید کالاها و خدمات باکیفیت و قابل رقابت با کالاهای مشابه خارجی، فرسودگی ماشین‌آلات خط تولید این بنگاه‌ها است؛ بنابراین بازسازی و نوسازی بنگاه‌های اقتصادی و توسعه سرمایه‌گذاری در جهت تحقق این امر ضروری به‌نظر می‌رسد. همچنین به‌منظور تحقق شعارهای دو سال اخیر مبنی بر جهش تولید و تولید، پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها، حمایت از بنگاه‌های اقتصادی، نوسازی و بازسازی خطوط تولیدی آن‌ها و توسعه سرمایه‌گذاری اجتناب‌ناپذیر است. از این‌رو، بررسی و شناخت موانع پیش‌روی تحقق سیاست بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها و افزایش توان رقابتی آن‌ها به‌ویژه در عرصه جهانی به‌منظور توسعه صادرات و ارتقای رشد اقتصادی بسیار ضروری است. بدین منظور در گزارش حاضر، ضمن بررسی موانع پیش‌روی تحقق بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها و پیامدهایی که در صورت اجرای درست آن می‌تواند به‌همراه داشته باشد، تجربه برخی از کشورها در پروژه نوسازی، حمایت‌ها و پیامدها نیز مورد بررسی قرار گرفته است. به‌طور کلی نتیجه‌ای که از این گزارش گرفته می‌شود این است که نوسازی صنایع نیازمند برنامه‌ریزی فراگیر و بلندمدت است و با توجه به مشکلات کلان بخش صنعت مانند فرسودگی ماشین‌آلات، کمبود نقدینگی، مقررات جاری نظام بانکی، ناکارآمدی نیروی انسانی، بهره‌نبردن از فناوری روز و ناتوانی در حوزه پژوهش و توسعه، نیاز به یک برنامه‌ریزی دقیق وجود دارد.

●● مقدمه

در طی چند سال اخیر به ویژه بعد از بروز تحریم‌های

تحمیلی به اقتصاد کشور و همزمان با کاهش روزافزون ارزش پول ملی که منجر به افزایش لجام‌گسیخته نرخ ارز شده است، نرخ سرمایه‌گذاری صنعتی به‌شدت کاهش یافته و بازسازی و نوسازی صنایع کشور در عمل از اولویت سیاست‌گذاری خارج گردیده است. بر اساس آمار موجود حدود ۳۰ درصد ماشین‌آلات خطوط تولید واحدهای کوچک و متوسط و حدود ۲۰ درصد ماشین‌آلات خطوط تولید واحدهای صنعتی بزرگ کشور مستهلک و فرسوده شده‌اند. رشد سریع صنعتی، ابزاری مهم برای دستیابی به استانداردهای زندگی، ارتقای درآمدها و اشتغال‌زایی به شمار می‌آید و اصولاً تغییر شرایط اجتماعی و اقتصادی جز از طریق توسعه شتابان بخش صنعت و خدمات حاصل نمی‌شود. در سده گذشته تلاش بسیاری از دولت‌ها در زمینه صنعتی شدن بوده است، در حالی که رویکرد تحولات صنعتی در کشورهای مختلف تفاوت‌های چشمگیری را رقم زده و از این منظر، کشور ما نیز مستثنا نبوده است. با این حال، باید توجه داشت که بازسازی و نوسازی صنعت اجتناب‌ناپذیر است و یکی از راهکارهای توسعه صنعتی محسوب می‌شود. سرمایه‌گذاری به‌عنوان مبنای مادی رشد اقتصادی، نقش اساسی در عملکرد موثر اقتصادی کشورها دارد. به‌طوری‌که سیاست سرمایه‌گذاری جهت نوسازی و تجهیز بنگاه‌ها به‌عنوان یک شرط کلیدی برای غلبه بر بحران‌های اقتصادی مطرح شده و منابع مادی و فنی توسعه‌یافته و دائماً در حال تغییر یک بنگاه تولیدی شرط اصلی برای جبران کاهش رشد اقتصادی است. از طرف دیگر، یکی از پیش‌نیازهای جهش تولید که یکی از دغدغه‌های اصلی مسئولان کشور در شرایط امروزی بوده، استفاده از ظرفیت‌های فنی موجود در کشور جهت کمک به بازسازی و نوسازی تجهیزات

بازسازی، عملی است که قبل از صدور حکم ورشکستگی به منظور ادامه فعالیت بنگاه بحران زده پیش‌بینی شده است. قدم اول جهت اجرایی شدن بازسازی، احراز شرایط بنگاه مشمول توسط نهادهای اجرایی است و قدم دوم این است که زمینه مناسبی فراهم شود تا سازمان‌دهی مجدد بنگاه را تسهیل نماید. این مهم از طریق بهبود بنیة مالی بنگاه و تقویت نظام مدیریتی آن امکان‌پذیر است.

ادامه فعالیت بنگاه بحران زده را محقق سازد. نوسازی نیز به‌طور خلاصه به‌معنی بهبود فرآیندهای فعلی کسب و کار برای حمایت بهتر از اهداف سازمانی به‌منظور افزایش نوآوری، کارایی و رقابت است. البته باید گفت از آن‌جا که در حال حاضر صنایع از نبود مدیریت به‌روز رنج می‌برند، تفکر حاکم بر صنایع نیز به نوسازی نیاز دارد. بنابراین، نوسازی فقط به‌روز کردن خط تولید و ماشین‌آلات نیست و مشکلات صنایع تنها در ماشین‌آلات و منابع مالی خلاصه نمی‌شود و منابع انسانی یکی از مهم‌ترین محورهای صنعتی مغفول مانده است که نیاز مبرم به نوسازی دارد. به‌طور کلی، در علم اقتصاد، فرآیند نوسازی بیان‌گر تحول و نوسازی در توسعه فناوری و اجتماعی جامعه، هم در مقیاس جهانی و هم در سطح یک کشور، شعبه یا بنگاه تجاری خاص است. این فرآیند شامل ارتقای ویژگی‌های سیستم تولید و اجزای جداگانه آن، استفاده از منابع سرمایه‌گذاری و انتخاب معیارهای کارایی اقتصادی است که زمینه‌ای برای تصمیم‌گیری در مورد بهبود فرآیندهای تولید است. بنابراین، برای توسعه یک بنگاه تولیدی، لازم است حوزه تولید نوسازی شود تا سطح رقابتی کافی برای بنگاه صنعتی در صنعت یا بازار فراهم شود. بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها این امکان را برای آن‌ها فراهم می‌کند که در بازارهای منابع، فناوری‌ها و خدمات زیرساختی پیشرو شوند و زمینه را برای فعالیت هرچه بهتر آن‌ها و تولید کالاهای متناسب با نیازهای روز فراهم می‌کند.

به‌طور کلی نوسازی بنگاه‌ها در دو حوزه الف) تجهیزات و سخت‌افزاری و ب) مدیریتی و نیروی انسانی مطرح می‌شود. به بیان دیگر ابعاد نوسازی را باید از دو منظر مورد توجه قرار داد؛ یکی برای بهبود و ارتقای توانمندی‌های مدیریتی در بنگاه‌ها و حوزه‌های سیاست‌گذاری، انجمن‌ها و تشکلهای و تمام دست‌اندرکاران مرتبط با عرصه صنعت و دیگری امکان افزایش توان و قدرت خلاقیت، تفکر و حضور در بازار و در نهایت افزایش بهره‌وری و نوسازی برای بهبود سخت‌افزار. همچنین فرآیند تولید بخشی از سرمایه‌گذاری ثابت در واحدهای صنعتی است. در کشور ما به‌دلایل فرسودگی ماشین‌آلات و تجهیزات، مشکلات مالی، کیفیت پایین محصولات تولیدی با توجه به استانداردهای موجود، مشکلات مدیریت صنعتی و نبود انعطاف‌پذیری لازم در آن، تحولات در هر دو حوزه ضروری است.

• اهمیت و ضرورت بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها

بنگاه‌های اقتصادی محرک اصلی اشتغال و رشد اقتصادی محسوب می‌شوند و با رونق بخشی فعالیت‌های آن‌ها، می‌توان پویایی جامعه را مشاهده کرد، به‌طوری‌که رشد اقتصادی با صنایع و رشد آن‌ها همبستگی نزدیکی دارد. برهمگان هویدا است که بازار در همه امور اقتصادی از دو

واحدهای تولیدی است. با این حال، در حال حاضر، شکل‌گیری سیاست سرمایه‌گذاری نوسازی بنگاه‌ها در کشور ما به اندازه کافی توسعه نیافته است و با وجود تأکید فراوان مقامات مربوطه بر این سیاست، نوسازی و بازسازی بنگاه‌های اقتصادی به‌منظور رشد و ارتقای تولیدات داخلی چندان موفق نبوده است. به‌طور کلی یکی از چالش‌های پیش‌روی بنگاه‌های داخلی به‌منظور تولید کالاهای و خدمات باکیفیت و قابل رقابت با کالاهای مشابه خارجی، فرسودگی ماشین‌آلات خط تولید این بنگاه‌ها است؛ بنابراین بازسازی و نوسازی بنگاه‌های اقتصادی و توسعه سرمایه‌گذاری در جهت تحقق این امر ضروری به‌نظر می‌رسد. واقعیت‌های موجود در اقتصاد ایران در زمینه حمایت از تولید ملی و رشد و رونق آن نیز نشان می‌دهد که کشور از این جهت هنوز به نقطه قابل قبول نرسیده است. بر همین اساس، بررسی دلایل وجودی ضرورت بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها و اثری که این سیاست بر رشد اقتصادی دارد، بسیار حائز اهمیت است. به‌همین منظور، در گزارش حاضر ابتدا مفهوم بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها از منظر اقتصادی مورد بررسی قرار گرفته و سپس ضمن بررسی اهمیت و ضرورت نوسازی بنگاه‌ها، ارتباط آن با صادرات محصولات های تک و ناکامی ایران در صادرات این محصولات مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه به موانع پیش‌روی تحقق سیاست بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها پرداخته شده و اثراتی که این سیاست بر ارتقای رشد اقتصادی و جبران کاهش‌های اخیر نرخ رشد اقتصادی خواهد داشت، بررسی شده است. در قسمت بعدی، تجربه برخی از کشورهای جهان در اجرای سیاست نوسازی بنگاه‌ها و اثراتی که این سیاست به‌همراه داشته، مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت جمع‌بندی شده و راهکارهایی نیز ارائه می‌شود.

• مفهوم بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها از منظر اقتصادی

بازسازی، عملی است که قبل از صدور حکم ورشکستگی به‌منظور ادامه فعالیت بنگاه بحران زده پیش‌بینی شده است. قدم اول جهت اجرایی شدن بازسازی، احراز شرایط بنگاه مشمول توسط نهادهای اجرایی است و قدم دوم این است که زمینه مناسبی فراهم شود تا سازمان‌دهی مجدد بنگاه را تسهیل نماید. این مهم از طریق بهبود بنیة مالی بنگاه و تقویت نظام مدیریتی آن امکان‌پذیر است. به‌همین منظور، تا جایی که ممکن است، باید اموال موجود را حفظ کرد و اموال از دست رفته را به بنگاه برگرداند. توجه به ضرورت اخیر از طریق وضع نوعی مصونیت حقوقی و اجرایی اموال، ابطال معاملات ضررده و مسئولیت جزایی و محرومیت شغلی مدیران، زمینه مناسب جهت برداشتن گام سوم را فراهم می‌نماید. قدم سوم نیز اجرای طرح‌ها و روش‌هایی است که

رقابت در بازار داخلی و خارجی از عواقب همین فرسودگی و کهنگی ماشین‌آلات خط تولید بنگاه‌ها است که نیاز است برای این چالش جدی تصمیمات اصولی و زود هنگام اتخاذ شود؛ نوسازی نیاز جدی و مبرم صنعت کشور است، چراکه با قدیمی و فرسوده‌بودن بسیاری از تجهیزات و واحدهای صنعتی هم‌اکنون امکان رقابت تولیدات صادرات‌گرا برای واحدهای تولیدی موجود در جامعه وجود ندارد. از طرف دیگر، تعدیل نیرو حاصل عدم نوسازی و بالا رفتن هزینه‌هاست که در بلندمدت زنجیره‌وار صنعت، اشتغال و اقتصاد را شکننده می‌کند، از این‌رو، نوسازی ماشین‌آلات خط تولید از اولویت‌های اساسی دولت برای حفظ اشتغال است.

•• ضرورت بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها و صادرات محصولات های تک (High-Tech)

براساس نظر متخصصان در حوزه مدیریت تکنولوژی، صنعت High-Tech به بنگاه‌هایی قابل اطلاق است که حداقل دارای سه ویژگی زیر باشند: نخست تکنولوژی‌های محوری آنها، یعنی تکنولوژی‌هایی که فعالیت تجاری شرکت، بر محور آن تکنولوژی‌ها استوار است از نوع High-Tech است. دوم این‌که بخش عمده‌ای از نیروی انسانی شاغل در این بنگاه‌ها را نیروهای متخصص و آشنا با دانش روز (محققان و مهندسان) تشکیل می‌دهند. سوم این‌که این بنگاه‌ها عمدتاً در بازارهایی فعالیت دارند که نوآوری اصلی‌ترین سلاح رقابتی آنها است. این ویژگی‌ها ضرورت نوسازی بنگاه‌ها برای تولید محصولات های-تک صادراتی را تأیید می‌کند. با توجه به آمارهای صادراتی کشور در بخش محصولات های تک می‌توان گفت که اگر هدف ما حفظ بازارهای موجود یا توسعه بازارهای صادراتی است با این وضعیت و وابستگی به صادرات با صنایع با تکنولوژی پایین‌تر نمی‌توان خیلی امید داشت که بازارهای صادراتی را

طرف معادله شکل می‌گیرند که عبارتند از طرف تقاضا و طرف عرضه. یکی از قسمت‌های بسیار مهم بازار که بدون آن بازار نمی‌تواند به سمت کمال سوق داده شود، بحث عرضه است که بستگی به نحوه فعالیت‌های بنگاه‌های اقتصادی و چگونگی ایفای نقش آن‌ها در تأمین کالاها و خدمات دارد. بنابراین توجه به فعالیت‌های بنگاه‌ها و بازسازی و نوسازی آن‌ها در صورت آسیب‌پذیری، ناتوانی و فرسودگی به منظور بهبود سطح فعالیت‌های آن‌ها ضروری است. استفاده از تجهیزات فرسوده در خطوط تولید بنگاه‌ها موجب افزایش مصرف انرژی و قیمت تمام شده محصولات می‌شود که کاهش رقابت‌پذیری آن‌ها را به دنبال خواهد داشت. دستگاه‌ها و تجهیزات صنعتی معمولاً یک عمر مفید دارند و از آن‌جا که بسیاری از صنایع به تجهیزات و ماشین‌آلات باکیفیت وابسته هستند و کیفیت برخی کالاها نیز کاملاً به کیفیت وابسته هستند و تجهیزات بستگی دارد، نوسازی حتماً باید صورت گیرد و به منظور کاهش مصرف انرژی و هزینه باید از سیستم‌های نو و جدید استفاده شود و تجهیزاتی که چند دهه از عمر آن‌ها می‌گذرد، به تدریج باید از چرخه تولید کنار گذاشته شود. در برخی از صنایع ماشین‌آلاتی به کار گرفته می‌شود که مدت‌هاست از سن مفید آن‌ها گذشته، به طوری که هزینه‌های گزافی خرج ترمیم این دستگاه‌ها می‌شود و بهره‌گیری از آن‌ها کیفیت تولیدات را به طور قابل ملاحظه‌ای کاهش داده است. با نوسازی ماشین‌آلات بنگاه‌های اقتصادی، کیفیت کالاهای تولیدی به میزان قابل توجهی افزایش می‌یابد و این امر بدون شک در کاهش هدر رفت انرژی و رفع مشکل بازار فروش، تأثیرگذار خواهد بود. به عبارت دیگر، تولید با کیفیت به ماشین‌آلات جدید و به روز نیاز دارد تا بتواند پاسخ‌گوی نیازهای متنوع مشتریان باشد. کیفیت پایین محصولات تولیدی و نبود بازار فروش و در مجموع افزایش آمار بیکاری و عدم توان

دستگاه‌ها و تجهیزات صنعتی معمولاً یک عمر مفید دارند و از آن‌جا که بسیاری از صنایع به تجهیزات و ماشین‌آلات باکیفیت وابسته هستند و کیفیت برخی کالاها نیز کاملاً به کیفیت دستگاه‌ها و تجهیزات بستگی دارد، نوسازی حتماً باید صورت گیرد و به منظور کاهش مصرف انرژی و هزینه باید از سیستم‌های نو و جدید استفاده شود و تجهیزاتی که چند دهه از عمر آن‌ها می‌گذرد، به تدریج باید از چرخه تولید کنار گذاشته شود.

ضرورت بازسازی و نوسازی بنگاهها و توسعه سرمایه‌گذاری به منظور جبران کاهش نرخ رشد اقتصادی | آذر ماه ۱۴۰۰

۲۱ قلم کالای صادراتی بالای یک میلیون دلار بوده‌اند. بر اساس آمار موجود صادرات محصولات های تک تنها حدود ۳ درصد از صادرات غیرنفتی کشور را تشکیل می‌دهد که به گفته رئیس اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران در سال ۱۴۰۰ به ۱/۵ درصد تقلیل یافته است. که نشان می‌دهد از ظرفیت‌های بالقوه کشور چندان استفاده نشده است. تولید محصولات‌های تک نیاز به تکنولوژی جدید، فناوری‌های نو، دانش فنی و آموزش نیروی کار در راستای نیازهای بنگاه دارد، نتایج پژوهش‌های جدید نشان می‌دهد به جز تحریم، مسائلی نظیر مشکلات ناشی از عدم تکامل نظام مالکیت فکری (IPO)، در کنار عدم توجه

در بلندمدت بتوانیم حفظ کنیم و برای حفظ بازار صادراتی باید به صادرات محصولات های تک و با فناوری پیشرفته توجه بیشتری شود. در واقع ایران باید سهمی از بازار جهانی داشته باشد تا بتواند در دنیا فعالیت کند، در غیر این صورت مجبور می‌شود واردکننده فناوری‌ها با ۱۰ برابر قیمت تمام شده باشد که در این صورت ایران بازار مصرف برای آنها خواهد شد. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که محصولات و صنایع های تک متأسفانه سهم بسیار پایینی در اقتصاد مولد و مخصوصاً تجارت خارجی کشور دارند؛ به طوری که تا پایان سال ۹۹ فقط ۲۱۴ قلم کالای تولیدی کشور به‌عنوان های تک صادر می‌شدند که از این تعداد فقط

● جدول ۱. فهرست عمده‌ترین کشورهای صادرکننده محصولات High-Tech

رتبه	سهم از صادرات جهانی ۲۰۱۸-۲۰۰۷	متوسط ارزش صادرات (میلیون دلار)، ۲۰۰۷-۲۰۱۸	کشور
۱	۲۳/۱۱	۵۳۷۴۸۴	چین
۲	۸/۳۷	۱۹۴۷۲۹	آلمان
۳	۷/۸۰	۱۸۱۳۳۲	آمریکا
۴	۵/۹۲	۱۳۷۶۷۶	کره جنوبی
۵	۵/۷۴	۱۳۳۴۷	سنگاپور
۶	۴/۹۹	۱۱۵۹۷۷	ژاپن
۷	۴/۶۵	۱۰۸۱۱۳	فرانسه
۸	۳/۴۴	۷۹۹۱۹	هلند
۹	۳/۰۸	۷۱۶۹۸	انگلستان
۱۰	۲/۹۴	۶۸۴۶۳	مالزی
۱۱	۲/۴۸	۵۷۷۸۳	مکزیک
۱۲	۱/۹۶	۴۵۶۷۷	سوئیس
۱۳	۱/۵۸	۳۶۸۴۴	بلژیک
۱۴	۱/۵۷	۳۶۷۴۲	تایلند
۱۵	۱/۴۵	۳۳۷۰۲	فیلیپین
۱۶	۱/۳۶	۳۱۵۵۱	ایتالیا
۱۷	۱/۲۸	۲۹۷۷۸	ایرلند
۱۸	۱/۲۷	۲۹۴۳۳	کانادا
۱۹	۱/۲۵	۲۹۱۶۵	ویتنام
۲۰	۱/۰۵	۲۴۴۴۲	جمهوری چک
...
۶۰	۰/۰۱۵	۳۶۵	ایران

● منبع: donyayebourse.com

در واقع ایران باید سهمی از بازار جهانی داشته باشد تا بتواند در دنیا فعالیت کند، در غیر این صورت مجبور می‌شود واردکننده فناوری‌ها با ۱۰ برابر قیمت تمام شده باشد که در این صورت ایران بازار مصرف برای آنها خواهد شد.

و بهبود تکنولوژیکی آن‌ها می‌تواند کارگشا باشد و از آن‌جا که روند نوسازی صنایع با اهدافی همچون اشتغال‌آفرینی و رشد صادرات انجام می‌گیرد و به‌عبارتی، سیاست نوسازی خطوط تولید بنگاه‌های اقتصادی عنصری مهم برای توسعه سرمایه‌گذاری و افزایش نرخ رشد اقتصادی است، اگر در مسیر آن موانعی ایجاد شود یا این روند به‌کندی پیش برود، زیان‌هایی را متوجه حوزه تولید خواهد کرد؛ یک نتیجه عمده آن تعطیلی و ورشکستگی صنایع موجود، توقف سرمایه‌گذاری‌های جدید و ازدست‌رفتن فرصت‌ها برای توسعه صادرات و کاهش نرخ رشد اقتصادی است. به‌طور کلی بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها اگر به‌درستی و به‌موقع انجام شود، پیامدهای زیر را به‌همراه خواهد داشت:

● کاهش مصرف انرژی، کاهش هدررفت منابع تولید و کاهش ضایعات

● حمایت از محیط زیست از طریق کاهش آلاینده‌ها

● بهبود فرآیند کسب‌وکار، افزایش درآمد و کاهش هزینه

● کاهش قیمت تمام‌شده محصولات تولیدی

● کاهش هزینه‌های تولید

● ارتقای فناوری واحدها به منظور تداوم حضور در بازار

● ایجاد ظرفیتهای جدید برای تولید

● جلوگیری از نیاز به تعدیل نیرو و ایجاد اشتغال پایدار

● بهبود کیفیت محصولات تولیدشده

● تنوع محصولات

● حرکت به سمت تامین نیازها و ذائقه مصرف‌کنندگان

● پاسخ‌گویی تولید به تقاضاهای جدید

● ارتقای بهره‌وری عوامل تولید

● ارتقای توان رقابت‌پذیری کالاهای تولیدی

● توسعه صادرات

● در نهایت افزایش رشد اقتصادی

● موانع و مشکلات پیش‌روی تحقق سیاست بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها

به‌طور کلی عواملی که مانع تحقق سیاست بازسازی و نوسازی بنگاه‌های اقتصادی و توسعه سرمایه‌گذاری می‌شوند را می‌توان به‌صورت زیر خلاصه کرد:

● تحریم‌های اقتصادی: در حال حاضر در ایران تحریم‌های بین‌المللی به‌عنوان بزرگ‌ترین مانع بهبود فضای کسب و کار مطرح است. این تحریم‌ها باعث کاهش قدرت مالی صنعت‌گران بخش خصوصی در به‌روزرسانی و نوسازی تجهیزات تولید واحدهای صنعتی شده و دسترسی فعالان این بخش به مواد اولیه و منابع مرغوب برای تولید محصولات با کیفیت را با مشکل روبرو کرده است. در بسیاری از صنایع برای تامین مواد اولیه و تجهیزات و دستگاه‌ها نیاز به ارتباط با سایر کشورها داریم و تحریم‌ها مشکلات زیادی را در این زمینه برای ما به‌وجود آورده است و باعث شده که هزینه‌های که تولیدکنندگان برای واردات ملزومات و مواد

کافی به تحقیق و توسعه و نوسازی بنگاه‌ها، موجبات سهم اندک ایران در نقشه جهانی صادرات محصولات‌های تک را فراهم کرده است. جدول زیر فهرست عمده‌ترین کشورهای صادرکننده محصولات‌های تک را نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود کشور ما سهم ناچیزی (۰/۱۵ درصد) از صادرات جهانی این محصولات را به خود اختصاص داده و علی‌رغم داشتن ظرفیت‌های بالقوه زیاد و نیز داشتن شرکت‌های دانش‌بنیان، پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد نتوانسته است به جایگاهی که شایسته آن است دست پیدا بکند. که دلیل این ناکامی را باید در عواملی نظیر عدم توجه جدی به تحقیق و توسعه، کهنگی و فرسودگی خطوط تولید، عدم نوسازی بنگاه‌ها و صنایع به‌دلایل مختلف و محدودیت‌های حمایتی جست‌وجو کرد. بنابراین نوسازی بنگاه‌های اقتصادی هم از نظر ماشین‌آلات خط تولید و هم مدیریت و نیروی انسانی ضروری به‌نظر می‌رسد.

● هدف از بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها و اثرات آن بر رشد اقتصادی

به‌طور کلی، هدف از بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها، نجات واحد اقتصادی، حفظ فعالیت اقتصادی و اشتغال و تأدیه دیون، به‌منظور جهش تولید و افزایش نرخ رشد اقتصادی است که سیاست بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها و توسعه سرمایه‌گذاری با اثراتی که بر متغیرهای اقتصادی می‌گذارد، تحقق این اهداف را تسهیل می‌کنند. بازسازی و نوسازی بنگاه‌های اقتصادی از طریق کاهش مصرف و شدت انرژی و آلاینده‌ها، افزایش بازدهی و ارتقای کیفیت تولیدات داخلی زمینه رقابت‌پذیری کالاهای داخلی و افزایش صادرات را فراهم می‌کند. به‌عبارت دیگر، نوسازی ماشین‌آلات خطوط تولید با هدف افزایش کیفیت کالای تولیدی و نیز کاهش هزینه‌های تولید و کاهش مصرف انرژی است و افزایش رقابت‌پذیری کالاهای تولید داخل در بازارهای صادراتی و افزایش اشتغال مولد و پایدار از آثار و نتایج نوسازی است.

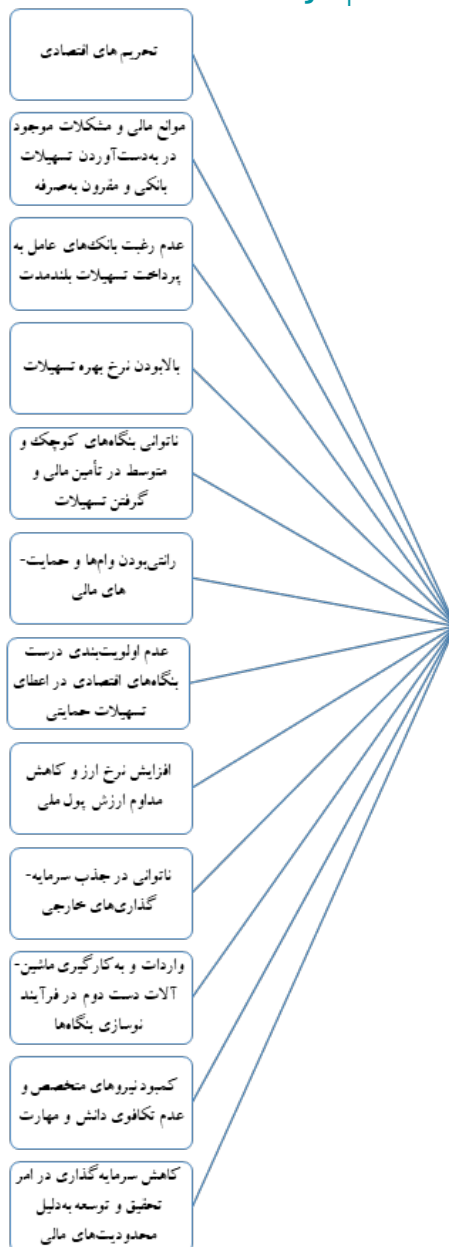
یکی از دلایل استفاده بیش از حد از نیروی انسانی در خط تولید، قدیمی بودن فناوری و فرسودگی ماشین‌آلات خط تولید است. مشکلی که این شیوه اشتغال‌زایی ایجاد می‌کند افزایش قیمت تمام‌شده و ناتوانی محصولات ایرانی در رقابت با محصولات مشابه خارجی است. البته حذف نیروی کار انسانی از خط تولید به‌معنی از بین بردن اشتغال ایجاد شده در کشور نیست، در واقع اشتغال‌زایی از بین نمی‌رود بلکه واحدهای تولیدی از نیروی کار متخصص در بخش تحقیق و توسعه استفاده می‌کنند تا بتوانند بازده و ظرفیت تولید واحدها را افزایش داده و در فناوری تولید همواره بروز باشند. در شرایط فعلی که رقابت‌پذیرتر کردن بنگاه‌های صنعتی، ارتقای کیفیت کالاها و خدمات تولید داخل، ارتقای بهره‌وری و کاهش هزینه‌های مرتبط از ضرورت‌های اولویت‌دار کشور است، سیاست نوسازی و بازسازی بنگاه‌ها

به‌طور کلی، هدف از بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها، نجات واحد اقتصادی، حفظ فعالیت اقتصادی و اشتغال و تأدیه دیون، به‌منظور جهش تولید و افزایش نرخ رشد اقتصادی است که سیاست بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها و توسعه سرمایه‌گذاری با اثراتی که بر متغیرهای اقتصادی می‌گذارد، تحقق این اهداف را تسهیل می‌کنند.

ضرورت بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها و توسعه سرمایه‌گذاری به منظور جبران کاهش نرخ رشد اقتصادی | آذر ماه ۱۴۰۰

موانع و مشکلات پیش روی تحقق سیاست بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها

● شکل ۱. موانع و مشکلات پیش روی تحقق سیاست بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها

سرمایه در کشور تعیین کنند، به طوری که در شرایط کنونی عدم دسترسی بنگاه‌ها به تسهیلات مقرون به صرفه یکی از چالش‌های مهم پیش روی آن‌ها در فرآیند نوسازی است. ● عدم رغبت بانک‌های عامل به پرداخت تسهیلات بلندمدت: از آن جا که سرمایه‌گذاری برای بازسازی و نوسازی از جنس سرمایه ثابت و نیازمند پرداخت تسهیلات بلندمدت حداقل پنج ساله است و بانک‌های عامل نیز رغبتی به پرداخت تسهیلات بلندمدت ندارند و تمایل دارند بیشتر تسهیلات را در قالب سرمایه‌گذاری در گردش کوتاه‌مدت پرداخت کنند، این موضوع می‌تواند در فرایند بازسازی و نوسازی چالش ایجاد کند.

اولیه پرداخت می‌کنند، افزایش یابد.

● موانع مالی و مشکلات موجود در به دست آوردن تسهیلات بانکی و مقرون به صرفه: یکی از چالش‌های اساسی جهش تولید، رسوب سرمایه و عدم به کارگیری آن‌ها در بخش تولید توسط بانک‌ها است. بانک‌ها می‌توانند از طریق تأمین مالی هدفمند و اعطای تسهیلات بانکی به فعالان تولیدی، نقش پررنگی در نوسازی بنگاه‌ها و کمک به جهش تولید و ارتقای کیفیت تولیدات در جهت رقابت با کالاهای خارجی داشته باشند. اما آن‌چه در عمل اتفاق می‌افتد عدم اولویت تولید در نظام بانکی است. اگر رونق تولید در نظام بانکی اولویت داشت، نباید نرخ سود بانکی را بیش از نرخ بازده

یکی از چالش‌های اساسی جهش تولید، رسوب سرمایه و عدم به کارگیری آن‌ها در بخش تولید توسط بانک‌ها است. بانک‌ها می‌توانند از طریق تأمین مالی هدفمند و اعطای تسهیلات بانکی به فعالان تولیدی، نقش پررنگی در نوسازی بنگاه‌ها و کمک به جهش تولید و ارتقای کیفیت تولیدات در جهت رقابت با کالاهای خارجی باشند.

ساختن سرمایه در گردش بنگاه‌های اقتصادی خواهد شد و توان آن‌ها برای نوسازی را محدود می‌کند. از طرف دیگر، با توجه به این که بخش عظیمی از ماشین‌آلات و تجهیزات تولید مورد نیاز بنگاه‌ها وارداتی است یا به‌طور واضح‌تر تنها راه تأمین ماشین‌آلات بزرگ واردات است، افزایش نرخ ارز می‌تواند تا حد زیادی نوسازی ماشین‌آلات را محدود کرده یا حداقل به تعویق بیاورد. همچنین خطر ایمن نبودن تجهیزات به دلیل بی‌ثباتی نرخ ارز و فقدان تضمین به طرف خارجی منجر به عدم نوسازی صنعتی و عدم ارتقا تکنولوژی بنگاه‌ها برای ادامه فعالیت اقتصادی شده است.

• ناتوانی در جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی: سرمایه‌گذاری خارجی با ایجاد طیف وسیعی از تحولات اقتصادی می‌تواند ابزاری برای رشد و توسعه باشد و اغلب کشورها، به‌ویژه کشورهای در حال توسعه که امکانات اقتصادی کمتر و نقدینگی پائین‌تری دارند، برای اجرای طرح‌های اقتصادی و رشد اقتصادی صنعتی خود، به دنبال جذب سرمایه‌های خارجی هستند. با وجود اهمیت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در فرآیند نوسازی بنگاه‌ها به‌منظور رشد و توسعه اقتصادی، متأسفانه به دلیل جذاب نبودن محیط سرمایه‌گذاری به دلایل مختلف، سهم ایران از سرمایه‌گذاری خارجی بسیار ناچیز بوده است.

• واردات و به‌کارگیری ماشین‌آلات دست دوم در فرآیند نوسازی بنگاه‌ها: بعضاً دولت در فرآیند نوسازی خطوط تولید بنگاه‌ها به جای اعطای تسهیلات مناسب برای خرید ماشین‌آلات و تجهیزات جدید، حمایت از واردات ماشین‌آلات دست دوم را در دستور کار قرار می‌دهد که بیشتر این‌گونه ماشین‌آلات عمری بیش از یک دهه را پشت‌سر گذاشته‌اند و این امر فرآیند نوسازی و بازسازی بنگاه‌ها را با شکست مواجه خواهد کرد.

• کمبود نیروهای متخصص و عدم تکافوی دانش و مهارت: در بسیاری از بنگاه‌های اقتصادی کمبود نیروهای متخصص و عدم تکافوی دانش و مهارت در نیروی انسانی، موجب بازماندن این بنگاه‌ها در اجرای پروژه‌های نوسازی شده است، چرا که تنها شرط اجرای پروژه‌های نوسازی، دسترسی به منابع مالی نیست و گاهی با وجود تأمین منابع مالی لازم، به دلیل نداشتن دانش کافی، فرآیند نوسازی بنگاه‌ها به‌موقع انجام نشده و یا حتی شکست خورده است.

• کاهش سرمایه‌گذاری در امر تحقیق و توسعه به دلیل محدودیت‌های مالی: بنگاه‌هایی که با محدودیت‌های مالی مواجه هستند، به‌ناچار سرمایه‌گذاری خود را در تحقیق و توسعه که زمینه‌ساز سرمایه‌گذاری در جهت نوسازی و بازسازی بنگاه‌ها است، کاهش می‌دهند که عدم تحقق سیاست بازسازی و نوسازی را به‌همراه خواهد داشت. به‌طور کلی رابطه بین بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها، پیش‌شرط‌های آن و رشد اقتصادی را می‌توان به‌صورت شکل زیر نشان داد:

• بالا بودن نرخ بهره تسهیلات: نرخ بازگشت سود تسهیلات بانکی بسیار بیشتر از سود سرمایه در کشور است و تولیدکننده توان دریافت تسهیلات بانکی را نخواهد داشت و از طرف دیگر، به دلیل بالا بودن نرخ تسهیلات بانکی و نیز طولانی شدن فرآیند اخذ وام به دلایل مختلف، تولیدکننده نمی‌تواند برای تأمین هزینه‌های بازسازی و به‌روز کردن تجهیزات تولید، تسهیلات لازم را به‌دست آورد.

• ناتوانی بنگاه‌های کوچک و متوسط در تأمین مالی و گرفتن تسهیلات: بخش اعظمی از بنگاه‌هایی که به دلیل خطوط تولید مستهلک و فرسوده نیازمند بازسازی و نوسازی هستند، بنگاه‌های کوچک و متوسطی‌اند که به دلایل مختلفی نظیر نداشتن اعتبار کافی همانند شرکت‌های بزرگ، محدودیت در سرمایه، عدم تکافوی دارایی‌ها و جریانات نقدی، قادر نیستند به راحتی از بانک‌ها تسهیلات دریافت کنند.

• رانتی بودن وام‌ها و حمایت‌های مالی: عدم وجود فضای رقابتی سالم و ساختار رانتی اقتصاد به دنبال خود انواع و اقسام رانت‌ها و مفاصد اقتصادی و سیاسی را ایجاد می‌کند و هر فعال اقتصادی تلاش می‌کند که سهم بیشتری از رانت را نصیب خود کند. یکی از نمونه‌های بارز این رانت‌ها، پرداخت یارانه‌های حمایتی و تسهیلات بانکی به‌صورت رانتی است که باعث می‌شود، بنگاه‌هایی از این تسهیلات برخوردار شوند که بعضاً در اولویت بازسازی و نوسازی نیستند.

• عدم اولویت‌بندی درست بنگاه‌های اقتصادی در اعطای تسهیلات حمایتی: اولویت اصلی پرداخت تسهیلات حمایتی باید آن دسته از بنگاه‌های اقتصادی باشند که به‌طور عمده دارای مشکل نقدینگی بوده و مشکلاتی نظیر ظرفیت تولید، دانش فنی، توان مدیریت و بازار یا موانع راه‌اندازی و افزایش تولید نداشته باشند تا با دریافت این تسهیلات قادر به راه‌اندازی سریع، انجام نوسازی و بازسازی لازم و تثبیت یا افزایش تولید و اشتغال باشند. از طرف دیگر، در بازسازی و نوسازی صنایع، اولویت با صنایع صادرات‌محور است که ارزآور هستند و به‌نوعی هزینه‌های ارزی خود را تأمین می‌کنند. در مجموع، باید صنایعی را برای نوسازی در نظر گرفت که برون‌گرا هستند و می‌توانند فناوری‌های نوین را جذب کنند و در بازارهای داخلی و جهانی بستر رقابت را برای خود فراهم سازند.

• افزایش نرخ ارز و کاهش مداوم ارزش پول ملی: با کاهش بی‌دریغی ارزش پول ملی فشار تورمی بسیار شدید و لجام‌گسیخته‌ای از جانب افزایش قیمت واردات به کشور و به‌تبع آن افزایش هزینه‌های تولید و قیمت نهایی محصولات تحمیل می‌شود. تورم نیز در جای خود می‌تواند بافت‌های تولیدی و سرمایه‌گذاری، همچنین وضعیت بازارهای داخلی و خارجی و بخش تجارت خارجی را متاثر سازد. افزایش هزینه‌های تولید ناشی از افزایش نرخ ارز منجر به کاهش حاشیه سود و توان رقابتی واحدهای تولیدی و محدود

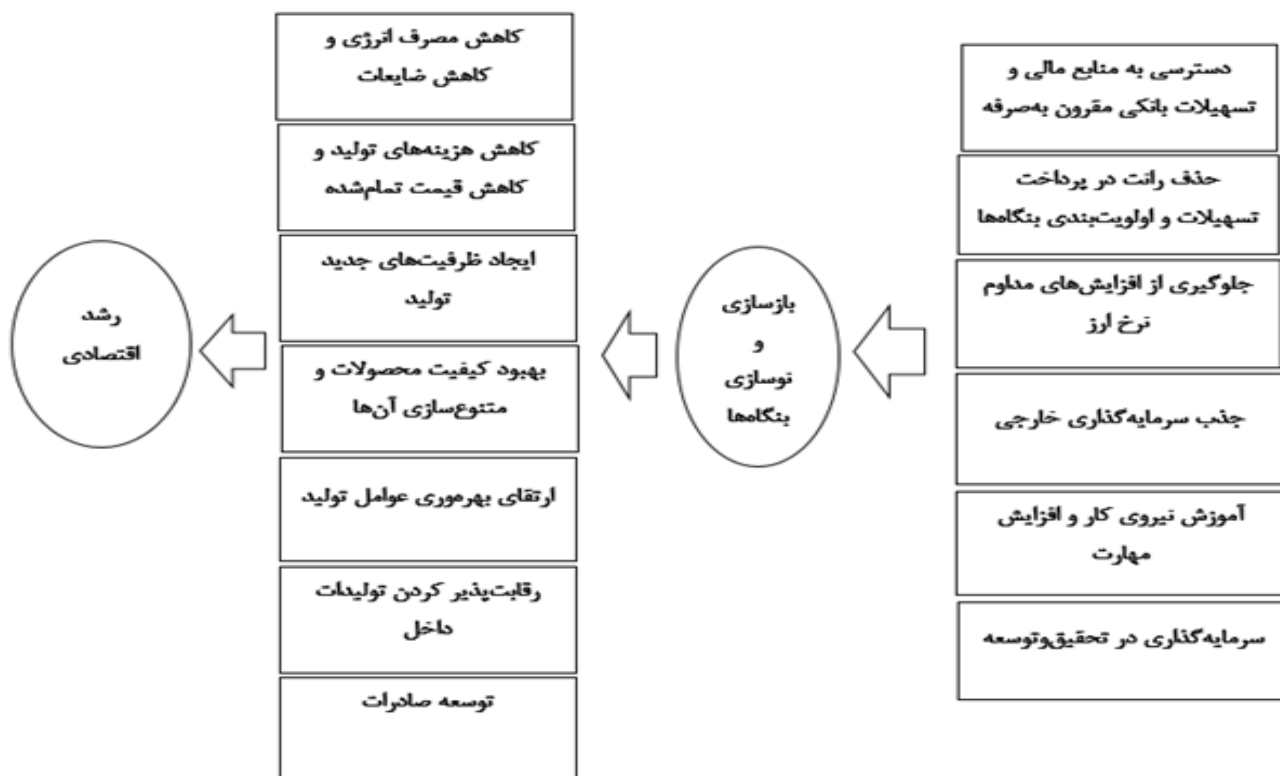

عدم وجود فضای رقابتی سالم و ساختار رانتی اقتصاد به دنبال خود انواع و اقسام رانت‌ها و مفاصد اقتصادی و سیاسی را ایجاد می‌کند و هر فعال اقتصادی تلاش می‌کند که سهم بیشتری از رانت را نصیب خود کند.

ضرورت بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها و توسعه سرمایه‌گذاری به منظور جبران کاهش نرخ رشد اقتصادی | آذر ماه ۱۴۰۰

• شکل ۲. بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها، پیش‌شرط‌های آن و رشد اقتصادی

• منبع: یافته‌های پژوهش

• جدول ۲. تجارب کشورها در حمایت از بازسازی بنگاه‌ها

مشکلات، حمایت‌ها و پیامدها	صنایع و کشورها
<p>در سال ۱۹۸۰ میلادی کارخانه BMW در آلمان در آستانه ورشستگی قرار گرفت که با حمایت مجلس و دولت در اعطای تسهیلات به یکی از مهمترین برندهای جهانی تبدیل شد.</p>	<p>BMW آلمان</p>
<p>طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۶ صنعت ماشین‌سازی روسیه همه رویدادهای کشور مربوط به خصوصی‌سازی، سقوط اقتصاد در دهه ۱۹۹۰، مجموعه‌ای از بحران‌های مالی و را تجربه کرده که همه اینها منجر به از دست دادن موقعیت‌های رقابتی در بازار جهانی و رشد واردات ماشین‌آلات، تجهیزات و وسایل نقلیه شد که با حمایت‌های داخلی از این صنعت در گسترش خط تولید به تدریج تولیدات داخلی رونق گرفته و واردات تا حد زیادی کاهش یافت. که در نتیجه آن برخی از تحریم‌های اقتصادی اتحادیه اروپا و آمریکا خنثی شد.</p>	<p>صنعت ماشین‌سازی روسیه</p>
<p>فنلاند توانسته است که با اتخاذ و اجرای سیاست‌هایی نظیر پایش و ارزشیابی سرمایه‌گذاریها، آموزش نیروی کار، استقبال از نوسازی صنعتی و اجرای سیاست نوآوری در صنایع خود، از یک اقتصاد مبتنی بر کشاورزی به یکی از اقتصادهای برتر دانش‌بنیان دنیا تبدیل شود.</p>	<p>صنایع فنلاند</p>
<p>دولت و کارگزاران اقتصادی در ترکیه با اعمال تغییرات ساختاری نظیر ایجاد جذابیت برای جذب سرمایه‌های خارجی، قانون‌گذاری مناسب برای توسعه کسب و کار، ایجاد مشوق‌های مالی و حمایت از صنایع کوچک و متوسط و نوسازی بنگاه‌های آسیب‌دیده و غیره توانسته‌اند که با افزایش صادرات و تنوع‌بخشی به آنها به یکی از مهمترین کشورها در زنجیره تولید اروپا تبدیل شوند.</p>	<p>صنایع ترکیه</p>

مشکلات، حمایت‌ها و پیامدها	صنایع و کشورها
کره جنوبی با جذب فناوری‌های خارجی، تقویت رویکرد راهبردی به سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه، حمایت از توسعه فناوری و نوسازی صنایع توانسته است که رشد اقتصادی سریع و پایداری را از اوایل دهه ۲۰۰۰ تجربه کند.	صنایع کره جنوبی

• تجربه کشورها

کشورهای گوناگونی در دنیا هستند که با نوسازی صنایع خود به موفقیت اقتصادی دست یافته‌اند؛ به همین منظور کشورهای در حال توسعه نظیر ایران نیز باید از این الگوها کمک بگیرند تا در حیطه اقتصادی به موفقیت برسند. در ادامه تجربه صنایع و شرکت‌های برخی از کشورها در حمایت‌های دولتی به منظور بازسازی و نوسازی بنگاه‌های اقتصادی مورد بررسی قرار می‌گیرد. این تجارب تا حد زیادی می‌تواند هم برای دولت و مسئولین کشور و هم برای بنگاه‌های تولیدی کشور سودمند باشد. این تجارب در جدول ۲ ارائه شده است.

• جمع‌بندی و بیان راهکار

نوسازی صنایع کشور با هدف کیفیت بخشی محصولات تولیدی، رقابت با بازارهای جهانی، کاهش ضایعات و هدررفت انرژی، بازار مطمئن فروش و کاهش بیکاری با حمایت‌های دولتی و مشارکت واحدها امری ضروری است، چراکه، توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در بخش صنایع در گرو تأمین زیرساخت‌های لازم و نوسازی بنگاه‌ها از نظر ماشین آلات خط تولید برای پذیرش سرمایه‌گذاری و بهره‌گیری از سامانه‌های به‌روز خدمات‌رسانی برای جذب فعالان اقتصادی کشور است.

در کشور ما برای حفظ بازار صادراتی باید به صادرات محصولات های‌تک و با فناوری پیشرفته توجه بیشتری شود، به طوری که تولید محصولات های‌تک نیاز به تکنولوژی جدید، فناوری‌های نو، دانش فنی و آموزش نیروی کار در راستای نیازهای بنگاه دارد، از طرفی، نتایج پژوهش‌های جدید نشان می‌دهد به جز تحریم، مسائلی نظیر مشکلات ناشی از عدم تکامل نظام مالکیت فکری (IPO)، در کنار عدم توجه کافی به تحقیق و توسعه و نوسازی بنگاه‌ها، موجبات سهم اندک ایران در نقشه جهانی صادرات محصولات های‌تک را فراهم کرده است.

بنابراین نوسازی بنگاه‌های اقتصادی هم از نظر ماشین‌آلات خط تولید و هم مدیریت و نیروی انسانی ضروری به نظر می‌رسد. براساس مطالب گفته شده، نوسازی خطوط تولید بنگاه‌ها در کشور امری اجتناب‌ناپذیر است، چرا که فعالیت بنگاه‌های اقتصادی با ماشین‌آلات بی‌کیفیت مانع ورود ایران به بازارهای جهانی است، از طرفی در کمترین زمان ممکن هزینه نوسازی انجام‌شده با تولید کالای باکیفیت جایگزین

می‌شود. ذکر این نکته ضروری است که نوسازی صنایع نیازمند برنامه‌ریزی فراگیر و بلندمدت است و با توجه به مشکلات کلان بخش صنعت مانند فرسودگی ماشین‌آلات، کمبود نقدینگی، مقررات جاری نظام بانکی، ناکارآمدی نیروی انسانی، بهره‌نبردن از فناوری روز و ناتوانی در حوزه پژوهش و توسعه، نیاز به یک برنامه‌ریزی دقیق وجود دارد. در واقع نوسازی در فناوری (تکنولوژی)، نیروی انسانی، نگرش، مدیریت، ماشین‌آلات، سیاست، مقررات و غیره باید هماهنگ باهم انجام شود، اگر هر کدام از این‌ها به تنهایی پیش برود، برای بقیه مشکلاتی ایجاد خواهد کرد.

به‌طور کلی با توجه به چالش‌های مطرح‌شده، به‌منظور تسهیل فرآیند بازسازی و نوسازی بنگاه‌ها اقدامات زیر ضروری به نظر می‌رسد:

- داشتن برنامه مشخص و استفاده بهینه از منابع و امکانات
- همراهی بخش خصوصی و سرمایه‌گذاران با سیاست‌های دولت
- حذف موانع واردات ماشین‌آلات و آسان گرفتن واردات ماشین‌آلات
- حل مشکلات تأمین ارز
- توجه بیشتر مسئولان به دانش داخلی و شرکت‌های دانش‌بنیان و اختصاص هزینه‌های واردات به حمایت از توان داخل
- اعطای تسهیلات رونق تولید و تأمین منابع بانکی ارزان قیمت
- اولویت‌بندی درست بنگاه‌ها برای جذب سرمایه
- ایجاد جذابیت برای جذب سرمایه‌های خارجی و تلاش در جهت ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری
- آموزش نیروی کار حین خدمت و برگزاری دوره‌های مهارت‌افزایی
- تمرکز بیشتر بنگاه‌ها بر بخش تحقق و توسعه و افزایش سرمایه‌گذاری روی این بخش
- اختصاص دادن یارانه‌های حمایتی به‌دور از رانت و نظارت بیشتر بر تسهیلات اعطایی
- حمایت بیشتر از بنگاه‌های کوچک و متوسط و تسهیل فرآیند گرفتن وام توسط آن‌ها
- انجام پروژه نوسازی در فناوری (تکنولوژی)، نیروی انسانی، نگرش، مدیریت، ماشین‌آلات، سیاست، مقررات و غیره به‌طور هماهنگ
- اقداماتی نظیر: کنترل تورم، جلوگیری از تغییرات مداوم نرخ ارز.

کشورهای گوناگونی در دنیا هستند که با نوسازی صنایع خود به موفقیت اقتصادی دست یافته‌اند؛ به همین منظور کشورهای در حال توسعه نظیر ایران نیز باید از این الگوها کمک بگیرند تا در حیطه اقتصادی به موفقیت برسند.